

Kungens insats

Han skulle rycka fram och anfälla dansken i en av flyglarna. Just att slå mot en flygel kunde vara av avgörande betydelse för fortsättningen av drabbningen. En flygels uppgift var ju ofta att vika in mot centrum och på så sätt innesluta fienden i en kniptång. En flygel var ofta mer sårbar än centern. De var lättare beväpnade för att de skulle kunna förflytta sig snabbare. Kungen kom ridande med sitt följe. Plötsligt kom han till en hög mur. Muren var så pass hög att det var omöjligt att hoppa över med hästarna. På något ställe var dock muren lite lägre. Här skulle man ta sig över. Vad man inte visste var att på andra sidan stod tre danska kompanier. De var i antal betydligt fler än svenskarna. En drabbning uppstod. Det höll på ett tag. Av röken att döma drogs slutsatsen att något var i görningen. Andra svenska enheter anslöt och de danska kompanierna besegrades. Med blodig peruk, svart av krutrök och sönderrivna kläder kommer Karl XI ridande ur röken. Så gör en hjälte. Att man sen inte har funnit någon hög mur vid senare undersökningar gör inget. Är det en ren hjälteberättelse? Vem vet?

Vid platsen där det hela lär ha hänt finns idag ingen mur. Men man hittade något annat. Man fann spår i marken efter två murar. Förmodligen inte så höga, som i berättelsen om kungens mur. Vad man också ser idag är att det har varit en väg här, omgiven av två ca en meter höga murar. Vägen kan man idag följa ner till Sireköpinge. Vägen var smal. Kom man över den första muren, var det ont om plats att vända hästen och ta ett språng över nästa. Man liksom fastnade mellan murarna. Varför man hade en mur vid var sida om vägen är man inte säker på. Någon anledning finns det säkert. Varför kunde hästarna inte hoppa över en meter hög mur blev nästa fråga. Den frågan är helt enkelt den att de nordsvenska hästarna var betydligt lägre. De var kraftiga och starka men lägre än dagens hästar.

Hur kunde nu svensken vinna detta slag?

Svensken hade ju 9 000 man mot danskens 12 000. Jo det finns en förklaring. Slagfältet låg uppe på flacken mellan Billeberga och Brinkagården. Nedanför eller nordost om Brinkagården finns en dalgång. Danskarna drev svenskarna framför sig mer mot dalbotten. På slagfältet lämnade man sårade och döda efter sig. Det var vindstilla och krutroken låg tät över slagfältet. Nere i botten på dalsänkan hade svenskarna grupperat sig i en försvarsställning. Man sköt mot danskarna med allt man hade. Nere i dalbotten var sikten något bättre och danskarna kunde skymta Tirups kyrka i röken.

Man upptäcker då en stor truppsamling alldeles vid kyrkan. Man uppskattar styrkan till flera tusen man och fullt utrustade soldater med standar och vapen. Vid synen av denna

svenska förstärkning börjar danskarna att dra sig bakåt. Svensken ser detta och börjar följa efter. Man får en ny sammandrabbning uppe på det tidigare slagfältet. Danskarna fortsätter att dra sig tillbaka ända till Landskrona där de förskansar sig på citadellet. Men den svenska förstärkningen kom aldrig till anfall.

Varför undrar man?

Jo, det var så att eftersom sikten var så dålig kunde dansken inte se vad för folk, som stod vid kyrkan. Det var mestadels 5 000 småländska bönder och drängar, uppblandade med skåningar från nordöstra Skåne, som av en eller annan anledning kommanderats ner till Tirup. De stod där och viftade med sina hötjugor och spadar. En del hade vapen med sig. Det vet man idag. Vad gjorde dessa bönder där är frågan? Hade någon sagt åt dem att komma? Jag tror, det kan ha varit så att smålänningarna ihop med bönder från nordöstra Skåne hade tröttnat på de eviga överfallen från snapphanarna. Snapphanar fanns i stora skaror i trakterna kring Hallandsåsen och bort mot Blekinge. De hade börjat fungera sämre med tiden och underhållet av proviant från Danmark hade i stort sett tagit slut. Snapphanarna var i svenska ögon fortfarande fredlösa. Skåningarna hade även upptäckt att det inte spelade någon roll vilken politiskt stat de tillhörde. För att överleva var snapphanarna tvungna att plundra och ta från bönder i trakten. Att det var en blandning av både nordskånska och småländska bönder beror på att det för dem fanns inte några gränser.

De hade alltid passerat den på kartan politiskt satta gränsen och utbytt både det ena och det andra. Handel mellan dem hade alltid funnits. De var kompisar och till och med släkt med varandra. Nu var de igång med att rensa upp bland snapphanarna. Snapphanarna hade hört att det skulle krigas nere vid Billeberga. Därför drog de ner ditåt. Bönderna följde efter och slog ihjäl så många de hann ifatt. Bönderna kom ner lagom till att slaget skulle börja. De var kanske inte där helt frivilligt men de fick, som åskådare se något, som de kanske inte sett förr. Dessa "åskådare" var således orsaken till ett av de sista stora krigen mellan Sverige och danskarna slutade, som det gjorde.

Allt var dock inte slut med detta. Svensken hade lite till att göra här nere innan Skåne blev svenskt för alltid. Dansken hade fortfarande tankar på att behålla Skåne.

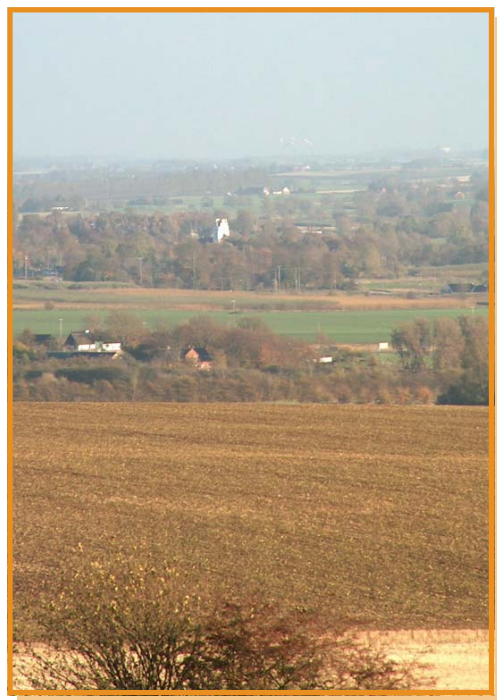

BILD PÅ FÖRSTASIDAN:
EFTER ORIGINAL AV
B WIKLUND 2004

Slaget vid Billeberga

av
Lars Johansson

Hösten 2004
Layout: IGJ

År 1677, mitt i sommaren, den 14 juli, stod ett slag, som i historieböckerna benämns Slaget vid Landskrona.

Överskriften rättar nu till detta fel och ger rättvisa åt det hela. Fast egentligen stod slaget en dryg kilometer nordost om själva Billeberga. Tirup och Sireköpinge, säger en del att det var där slaget stod. Man vet idag precis var slaget stod. Någonstans mitt emellan orterna är rätt. Vid Ylles hed, postadress Billeberga.

Detta är min syn på det hela. Det mesta är fakta, men en del är egna funderingar. Till de egna funderingarna hör det om snapphanarna och smålandsbönderna.

Mitt i heta sommaren

Det var sommar när detta slag stod. Enligt gamla skrifter lär det ha varit sommarens hittills varmaste dag, 30 °C och knappt någon vind. Jämföras kan då slaget vid Lund, som stod i smällkalla vintern, 4 dec 1676. I Billeberga stupade bortåt 3 500 man. I Lund dog minst 9 000 man. Man vet att många, som dog vid Lund, dog redan innan själva slaget. Förfrysningar, kallbrand och ont om mat är orsaker till flera dödsfall vid Lund. I Billeberga var det kanske någon som dog av värmeslag. En perfekt dag för att kriga på, således. Det hela började på morgonen och var slut framåt kaffedax på eftermiddagen. En helt normal arbetsdag, med andra ord.

Stridsdags

Kvällen innan slaget grupperade sig trupperna. Svensken stod i stort sett norr och öster om Tirups kyrka. Danskarna, som kom från Landskrona, grupperade sig vid trakten av Asmundtorp till Billeberga och på sydslutningen av Rönneberga backar. Terrängen såg lite annorlunda ut på den tiden och det fanns fler träd och buskar att gömma sig bakom. Svenskarna såg trupper på Rönneberga backar. Detta visste dansken om. På natten flyttade man därför ner sin trupp från backarna och drog in mot Asmundtorp. Svenskarna blev konfunderade. Man såg inte vart de tog vägen. Länge visste svensken inte var dansken fanns.

MONUMENTET I BILLEBERGA

SKÅNSKA KRIGET 1677.
STRAX NORR OM BILLEBERGA PÅ YLLES
HED HAR ETT MONUMENT RESTS TILL MINNE
AV DET SISTA STORA DANSK-SVENSKA
SLAGET:
SLAGET VID LANDSKRONA DEN 14 JULI
1677.

TIRUPS KYRKA

FRÅN 1100-TALET I ROMANSK STIL.
KYRKAN BYGGDES OM PÅ 1850-TALET,
VARVID 1400-TALS VALVEN ERSATTES MED
TUNNVALV AV TRÄ.

ALTARTAVLAN I OLJA PÅ DUK ÄR UTFÖRD
AV CARL BLOCH PÅ 1870-TALET.

De till synes små dalgångarna i trakten gav dansken tillräckligt skydd för sina trupper. Dagarna före slaget stötte små spaningspatruller på varandra. Att skicka ut patruller var det enda sättet för styrkorna att så att säga rekognosera på. Dessa små spaningsgrupper var egentligen inte så små. De kunde säkert bestå av upp mot 50 man. Ofta leddes de av en högre militär, typ överste. Att de var så många, har sin naturliga förklaring. Stötte man på fienden, blev det ett litet krig. Man hoppades på att någon ur spaningen skulle överleva en skärmytsling och komma tillbaka för att berättat vad de sett. Något annat sätt att få information fanns inte. Radio och telefon var ej uppfunna.

Dags för krig

Det skulle krigas också. Arméerna ställde upp sig i sina invanda formationer. Många av soldaterna hade aldrig varit i krig förut. Men alla visste hur man skulle göra och folk var tränade för uppgiften. Det var inte vilket slödder, som helst som ställdes upp i leden. Soldaterna kom, i svenskarnas fall, från regementen av främst "rotar" tagna från Finland och Sverige. En rote var en grupp gårdar eller andra hemman, som tillsammans bekostade en soldat med bland annat häst, uniform och vapen. I en socken, beroende på hur välmående den var, kunde flera rotatesoldater finnas. I tätbefolkade områden kunde man få ihop hela kompanier av rotatesoldater. De olika regementena hade sina egna uniformer. Uniformerna var olika till färg. Det gjorde det lättare för de egna att känna igen varandra.

Dalregementet

Man talat om ett Dalregemente på 500 man, vältränat folk i snygga röda uniformer. Av dessa överlevde 35 man, som fick åka hem. En del soldater togs från utlandet, som legosoldater. Många tyskar och holländare lär ha deltagit i kriget på båda sidorna. Dessa legosoldater fick betalt för sin insats. Om man överlevde. För varje utlänning, som stupade, sparade kungen pengar. Man betalade ej ut lön till änkor och andra efterlevande. Många soldater till svenska armen, togs från Finland. Av finnarna stupade många. Alla var naturligtvis män. Om männen inte kom hem igen, försvann en arbetsför person. Änkor och barn sattes ut på backen, utan annan chans till överlevnad än att tigga mm. Man berättar om att i Finland dog en tredjedel av befolkningen i svält efter de båda slagen, Lund och Billeberga.

Taktikgenomgång

Man hade viss taktik gemensam i båda arméerna. Man ställde upp med en center och två flanker. Det fanns alltid

flest soldater i center. Flankerna skulle sen kunna gå in mot centrum och ta fienden i en sorts kniptångsmanöver. I de olika delarna ställde man upp i led. Beroende på hur många soldater man hade kunde antalet led variera.

Svenskarna ställde upp sitt kavalleri i plogformade led. Man red till anfall knä vid knä. Man stod tätt tillsammans. Detta med plogformen var ett nytt drag från den svenska ledningen. Genom denna taktik kunde man göra en kil in i fiendens linjer. När ett led av dessa i plogform uppställda hade anfallit, vek resterna, de överlevande alltså, tillbaka och formade en ny linje bakom den sista linjen. Så höll man på med dessa så kallade chocker till man inte hade fler att skicka fram. Man sköt vilt med handeldvapen, kanoner

och svingade sina svärd eller värjor. Efter kavalleriet kom fotfolket fram. Dessa grupperade sig med skyttar i första ledet. Man sköt med muskötter, långa mynningsladdade gevär. Det tog ett tag att ladda om när man skjutit. Därför drog sig soldaterna i främsta ledet bakåt och ställde sig sist för att ladda om. Nästa led av soldater sköt sin salva och drog sig bakåt. Så pågick det tills det var slut på soldater i princip.

Orgie av dödande

Efter denna veritabla fest av dödande, stormade det riktiga fotfolket fram. Man sköt med sina pistoler. En gång. Sen var det inte tid att ladda om. Man tog till värjorna och högg vilt omkring sig. Här höll man på tills alla var döda eller flydde. Kvar på slagfältet låg sen massor av döda och sårade. Den sida, som vunnit slaget hade då fått herraväldet över slagfältet.

Krigstroféer

Man gick omkring och samlade upp värdefulla föremål från sina döda kamrater. Skadade togs omhand. Skadade fiender dödades omedelbart. Var det ett befäl, togs han dock till fånga. Kunde vara bra vid fångutväxling senare. Inga andra fångar togs. Detta gällde båda sidor. Det var så att Sverige och Danmark hade haft krigstillstånd i 150 år då. Av dessa 150 år var det endast 50 år, som man inte stred med varandra. Man hatade varandra. Man hade hatat varandra länge. Själva anfallet låter enkelt, men man måste tänka på att man har en fiende, som hela tiden försvarar sig. Det första man mötte vid ett anfall var kanoneld och pickenerarna. Pickenerarna hade grupperats i främsta ledet. De var utrustade med en lång lans med stålspets. Dessa lansar sattes ner med bakändan i marken. Spetsen riktades uppåt i vinkel. Lansarna användes främst till att skada hästar. Man hade även handgranater på den tiden. De var håltomma bollar av järn. Stora, som en apelsin. De fylldes med svartkrut. I ett litet hål satte man en kort stubin. Man tände eld och kastade iväg granaten. Beroende på vädret var stubinen olika torr. Brinntiden kunde variera. Man skulle aldrig ha för lång stubin. För då tog det för lång tid för granaten att explodera. En fara var att stubinen brann för fort. Gissa vad, som kunde hända då. Vid brisaden spreds splitter åt alla håll. Träffades man av splitter var man illa ute. Handgranaten vägrade ett halt kilo och kunde kastas iväg 20-30 meter.

Väl utvecklade vapen

Vapnen var high tech för sin tid. Pistoler och gevär var av flintlåstyp eller hjullås typ. Båda fungerar på nästan samma sätt. Man laddade allt från mynningen. Först krut, uppmätt i lagom mängd. Sen en blykula av standard kaliber. Sist stoppade man i en bit tyg eller papper för att inte kula och krut skulle rinna ur loppet. Sen tryckte man ner en laddstake för att packa det hela. En gnista från flintbiten eller hjulet antände krutet genom ett hål vid "hanen". Det tog alltså ett tag att ladda om. På den tiden hade man dålig kvalitetskontroll vid tillverkningen av blykulorna. Man hade en standard att gå efter. En muskötula var ca 20 mm och en pistolkula var 10-12 mm. För att undvika pipsprängning gjordes många kulor lite mindre. Detta betydde att de kunde liksom skramla fram i loppet när man sköt. Kulan kunde träffa lite var, som helst. Men det spelade mindre roll. Missade man en fiende, fanns chansen att den vid sidan om träffades.

Kanonerna i ett fältslag var ofta av mindre kaliber. Kulorna var 7-10 cm i diameter. De användes främst till att bekämpa trupp med. Det fanns haubits också. Dessa var av betydligt större kaliber.

**Danskens utsikt
dagen före slaget!**

De var tunga att släpa med sig men fruktansvärt effektiva. Vid Billeberga hade danskarna haubits med. De användes och kulor har hittats vid Tirups kyrka. Skillnaden på en kanon och haubits är att kanonen skjuts i princip vågrätt medan haubitsen skjuts i en båge uppåt.

Man vet också att danskarna använde så kallade kedjekulor till sina kanoner. En kedjekula är två halva kulor, förbundna med en halv meter kätting. Kedjekulan var ett fruktansvärt vapen på den tiden. De gjorde stor skada mot trupp. Kulhalvorna och kedjan täckte ett betydligt större område än en vanlig singel kula gjorde. Splittret från träffade soldater och deras utrustning flög vida omkring. Man har funnit att skadan från en träff av splitter var mest förödande. Det drog ofta infektioner med sig. Ofta var det fragment från tandemalj, som gjorde störst skada, detta på grund av dålig munhygien. Tandborsten var ännu ej uppfunnen och inte tandkräm heller för den delen. Det fanns en tyst regel mellan Europas arméer att inte använda dessa i krig. Men danskarna hade dessa i alla fall.

Om en svensk trupp övermannade en dansk kanonbesättning blev därför danskens öde hemskt. Som sig bör skulle all fiende dödas. Men med en dansk kanonbesättning blev det värre. Hur det nu kan bli det. Att använda en kedjekula på den tiden är jämförbart med om man skulle använda senapsgas i ett nutida krig. Vi hör idag ofta att våra vapen är mer effektiva. Prov har gjorts med vapen från den tiden jämförda med våra vapen. En vanlig stålmanlad kula från ett musergevär ger ett hål i kroppen stort, som en blyertspenna. En muskötula av standard 20 mm sliter upp ett hål på 5-10 cm. Haubits och kanonernas kulor var av massivt järn. Spränggranaten var ej uppfunnen. Även här var det en direkt träff, som var effektivast. Med hjälp av splitter från det träffade, ökade effekten.

Vilda skrönor

Det går många skrönor om drabbningen. Ofta är dessa historier vad man kallar hörsägen. De har gått från mun till mun. Hur stor bit sanning det finns i dessa skrönor vet man egentligen inte. Men en sak är säker. Den svenske kungen Karl XI:e deltog intensivt i slaget. Han var tillika överbefälhavare och borde egentligen inte vara ute på slagfältet. Men det var han. En historia berättar om att kungen var ute med sin avdelning.

**Foton:
Lars Johansson
oktober 2004**